

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора юридичних наук, професора Лихової Софії Яківні
на дисертацію Коломойцева Віталія Івановича на тему
«Адміністративно-правові засади запобігання корупції в Україні під час
дії воєнного стану», подану на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність обраної теми дослідження. Тема дисертаційної роботи «Адміністративно-правові засади запобігання корупції в Україні під час дії воєнного стану» є безперечно актуальною в сучасних умовах, коли держава функціонує в стані масштабних безпекових викликів, спричинених збройною агресією проти України. Воєнний стан суттєво трансформував механізми державного управління, розширив дискреційні повноваження органів виконавчої влади та призвів до спрощення низки адміністративних процедур, що, у свою чергу, підвищило ризики виникнення корупційних проявів у сфері публічного адміністрування, оборонних закупівель, гуманітарної допомоги та розподілу бюджетних ресурсів.

Дослідження адміністративно-правових засад протидії корупції в умовах воєнного стану має значне теоретичне та практичне значення, оскільки дозволяє переосмислити ефективність чинних механізмів антикорупційної політики, адаптувати їх до надзвичайних правових режимів і забезпечити баланс між оперативністю управлінських рішень і дотриманням принципів законності, підзвітності та прозорості.

Особливу наукову цінність має обґрунтування шляхів удосконалення адміністративно-правового регулювання, спрямованих на підвищення стійкості антикорупційної системи у період воєнного стану та післявоєнного відновлення. У цьому контексті дослідження сприяє формуванню нових наукових підходів до визначення ролі антикорупційних органів, механізмів координації їхньої діяльності, запровадження цифрових інструментів контролю та забезпечення прозорості управлінських процесів.

Таким чином, тема роботи відповідає сучасним потребам розвитку науки адміністративного права та запитам практики державного управління, а

її результати мають важливе значення для зміцнення інституційної спроможності України у сфері запобігання корупції в особливих умовах воєнного стану.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих в дисертації.

Дисертацію виконано відповідно до Державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки, затвердженої Законом України від 20 червня 2022 року № 2322-IX Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 р. № 942; Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 04 червня 2015 р. № 509-VII. Проблематика дисертації виходить з положень Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 р. № 722, постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року» від 3 березня 2021 р. № 179 тощо.

Робота відповідає Основним науковим напрямам та найважливішим проблемам фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук на 2014–2018 рр., затвердженим постановою Президії Національної академії наук України від 20 грудня 2013 р. № 179 (п. 3.4.2.5), та Перспективним напрямам кандидатських і докторських дисертацій за юридичними спеціальностями, затвердженим рішенням Президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 р. № 86/11.

Коломойцев В.І. продемонстрував високий теоретичний рівень узагальнення та викладу матеріалу, вміння застосовувати загально-наукові та спеціально-юридичні методи наукового пізнання (діалектичний метод, порівняльно-правовий метод, методи аналізу та синтезу, логіко-семантичний метод, метод структурно-логічного наукового пізнання, метод моделювання),

аналізувати наукові джерела та нормативно-правові акти, судову практику. Використання широкого спектра методів наукового пізнання позитивно вплинуло на ступінь обґрунтованості одержаних теоретичних та практичних результатів.

Автором було доведене вміння надавати критичну оцінку науковим джерелам та ідеям інших дослідників, формувати самостійні висновки та аргументувати їх. Текст дисертаційної роботи засвідчує високий рівень підготовки дисертанта, його володіння технікою наукового-аналітичного пізнання та підтверджує наявність відповідних знань та уявлень про специфіку дослідження. Наукові положення, висновки, рекомендації і практичні пропозиції, сформульовані дисертантом, є аргументованими та переконливими.

Достовірність та новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Дисертація Коломойцева В.І. є першим комплексним правовим дослідженням, у якому з використанням необхідних методів наукового пізнання, здобутків вітчизняної й зарубіжної юридичної науки, урахуванням європейського досвіду, положень чинних нормативних актів України, міжнародних документів, рішень судових інституцій проаналізовано проблеми адміністративно-правових засад запобігання корупції в Україні під час дії воєнного стану, а також розроблені пропозиції та рекомендації щодо їх подолання.

Автором вірно визначені об'єкт і предмет наукового дослідження, а також чітко окреслені його мета та наукові завдання. Структура дисертаційної роботи складається із анотації, вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Опубліковані наукові статті та тези науково-практичних конференцій за темою дисертації мають безпосередній зв'язок з усіма структурними частинами проведеного дослідження, конкретизують і доповнюють основні положення його новизни.

Перший розділ дисертації присвячено розкриттю теоретико-правових аспектів адміністративно-правового механізму протидії правопорушенням, пов'язаним з корупцією. У дослідженні встановлено, що історико-правовий генезис запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням в Україні має чітко виражену етапність, корельовану з трансформаціями політико-правового ладу та зовнішніми викликами. Ранньонезалежний (до 2005 р.) та інституціоналізаційний (2005–2010 рр.) періоди характеризувалися нормативною фрагментарністю і домінуванням репресивного підходу; етап стратегічного пошуку (2011–2014 рр.) описано як перехід до превенції, фінансового контролю та етики служби; сучасний період (з 2014 р.) розглянуто як якісно нову фазу із формуванням спеціалізованої інфраструктури (НАБУ, НАЗК, САП, ВАКС) і запровадженням стратегічного планування.

У роботі встановлено, що воєнні фактори слугували каталізаторами адаптації режиму: тимчасове звуження відкритості компенсовано спеціальними «воєнними» процедурами і поверненням до прозорості через знижені пороги в електронних закупівлях, відновлення е-декларування та посилення судового контролю за доступом до інформації. Доведено, що інтеграція з ЄС і міжнародні зобов'язання підвищують стійкість реформи через зовнішні вимоги до незалежності інституцій, уніфікації криміналізації корупційних діянь та стандартів підзвітності.

У результаті аналізу нормативно-правового регулювання запобігання і протидії корупції в Україні під час воєнного стану встановлено, що національна модель антикорупційної політики функціонує в коеволюції з міжнародно-правовими стандартами (Конвенція ООН проти корупції, *acquis* ЄС) та євроінтеграційними зобов'язаннями. Визначено, що ключовими детермінантами регуляторних змін стали: а) особливий правовий режим воєнного стану; б) вимоги ЄС у межах Угоди про асоціацію та рекомендацій Європейської Комісії; в) потреба у збереженні верховенства права та спроможності інституцій в умовах безпекових загроз. Доведено, що поєднання принципу безпеки з принципом прозорості реалізується через механізми диференційованого доступу до інформації та післяфактум-оприлюднення

даних у чутливих секторах (оборона, відбудова) за умови зовнішнього аудиту та парламентського контролю.

Описано еволюцію доктрини системи запобігання корупції від переважно карального підходу до превентивно-процесуальної моделі (фінансовий контроль, врегулювання конфлікту інтересів, інститут викривачів) із поступовою інституціоналізацією громадського нагляду. Сукупно встановлено, що подальший розвиток теорії та практики потребує методичного переосмислення складу адміністративних корупційних правопорушень з урахуванням воєнних викликів, уточнення меж відповідальності й запровадження верифікованих індикаторів ефективності правозастосування.

В другому розділі дисертації розкрита адміністративно-правова діяльність суб'єктів запобігання корупції в Україні під час дії воєнного стану. Зокрема, автором обґрунтовано, що за організаційно-правовим статусом суб'єкти запобігання корупції поділяються на: а) інституціоналізовані (організаційно оформлені) суб'єкти, які мають чітко визначений правовий статус у законодавстві, штатну структуру, повноваження та ресурси; б) неформалізовані або напівформалізовані суб'єкти – це фізичні особи (зокрема, викривачі корупції), громадські організації, представники ЗМІ, аналітичні центри.

За рівнем компетенції виокремлено: а) загальнодержавні суб'єкти, повноваження яких поширюються на всю територію України та охоплюють усі сфери публічного управління; б) регіональні та місцеві суб'єкти, зокрема підрозділи правоохоронних органів на місцях, уповноважені особи з питань запобігання корупції в органах місцевого самоврядування, антикорупційні комісії при органах влади, територіальні підрозділи ДБР; в) секторні (галузеві) суб'єкти, діяльність яких пов'язана з окремими сферами, що є вразливими до корупційних ризиків (медицина, освіта, енергетика, оборона, транспорт).

За характером функціонального впливу на корупційні ризики суб'єкти класифіковано на: а) превентивні (запобіжні) суб'єкти, основним завданням яких є виявлення, аналіз і мінімізація ризиків; б) реагуючі (каральні) суб'єкти,

до яких відносяться слідчі, прокурори, судді, які мають повноваження виявляти, розслідувати та карати корупційні правопорушення; в) контрольні та наглядові суб'єкти, які оцінюють дотримання антикорупційного законодавства, проводять аудити, моніторинг публічних фінансів, здійснюють дисциплінарне провадження; г) суб'єкти публічного впливу (громадянського контролю), а саме журналісти, аналітичні центри, активісти.

За спеціалізацією виділено: а) універсальні суб'єкти, що мають широку компетенцію у сфері антикорупційної діяльності; б) спеціалізовані суб'єкти, які функціонують у межах конкретних напрямків: антикорупційні уповноважені в державних органах, аудиторські служби, органи професійного нагляду; в) ад'юнктні (суміжні) суб'єкти, що виконують антикорупційні функції як похідні від основної діяльності.

Констатовано, що воєнний стан змінює контекст адміністративно-правової діяльності в антикорупційній сфері. З одного боку, посилюється контроль за витратами бюджету, гуманітарною допомогою, військовими закупівлями, а з іншого, підвищуються ризики концентрації влади, обмеження прозорості, використання надзвичайних повноважень з недоброчесною метою.

Вказано, що у цьому контексті особливу вагу набувають: забезпечення інституційної стійкості антикорупційних органів; підтримка суспільної довіри через публічність розслідувань; швидке реагування на корупцію в критичних секторах (оборона, енергетика, логістика); міжнародна кооперація для контролю за використанням фінансової допомоги.

Третій розділ дисертації присвячено окресленню шляхів вдосконалення адміністративно-правових засад запобігання корупції в Україні під час дії воєнного стану.

Автор доходить висновку, що адаптація найкращих міжнародних практик має відбуватися не шляхом формального запозичення, а через їхнє системне осмислення та пристосування до українських реалій. Формування збалансованої, прозорої та ефективної антикорупційної системи є ключовою умовою демократичного розвитку України, її європейської інтеграції та зміцнення довіри громадян до державних інститутів.

Встановлено, що повномасштабна збройна агресія спричинила дуалістичну динаміку адміністративно-правового регулювання: первинне звуження інструментів відкритості з міркувань безпеки та подальше відновлення прозорості через спеціальні «воєнні» процедури.

Доведено, що сам по собі воєнний стан не є юридично достатньою підставою для обмеження доступу до публічної інформації; релевантним інструментом залишається трискладовий тест із конкретизацією істотної шкоди та зважуванням суспільного інтересу.

Аргументовано, що забезпечення законності при реалізації антикорупційних заходів є ключовою умовою підтримання легітимності влади та довіри громадян. Ефективне запобігання корупції під час воєнного стану можливе лише за умови комплексного використання різних форм і методів адміністративно-правової діяльності, спрямованих на зміцнення правопорядку, мінімізацію корупційних ризиків і захист національних інтересів України.

Описано модель правового забезпечення прозорості відбудови (реєстр проєктів, повне контрактне розкриття, посилені гарантії для викривачів, диференційована кримінально-правова оцінка корупційних посягань під час воєнного стану).

Доведено, що «адаптивна стійкість» антикорупційної системи формується за умови: гарантованої інституційної автономії спеціалізованих органів, процесуальної визначеності підслідності й нагляду, та інституціоналізованої післяфактум-прозорості у секторах підвищеного ризику; сукупність цих елементів забезпечує відповідність національної моделі європейським стандартам належного врядування та підвищує ефективність управління публічними ресурсами в умовах воєнного стану і відбудови.

Таким чином, навіть стислий виклад основного змісту та елементів наукової новизни дисертації Коломойцева В.І. свідчить про те, що в ній проведені важливі теоретичні дослідження та зроблені висновки, рекомендації й пропозиції.

Все вищевикладене дає достатні підстави дійти висновку, що зміст дисертації Коломойцева В.І. в повній мірі розкриває тему роботи та питання плану дослідження, завдяки чому можна вважати її самостійною завершеною науковою працею, а сама наукова робота свідчить про високий рівень фахової підготовки дисертанта за досліджуваною проблематикою.

Оцінка змісту дисертації. Робота виконана на високому теоретичному рівні з забезпеченням повноти аналізу та розв'язання мети та наукових завдань, освітленню теоретично обґрунтованих рекомендацій та пропозицій, а відповідно є внеском у розвиток адміністративно-правової науки в Україні.

Дисертація відповідає вимогам, що встановлені до досліджень на здобуття ступеня доктора філософії та оформлена згідно вимог Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 року.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

1. У підрозділі 1.1. встановлено, що історико-правовий генезис запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням в Україні має чітко виражену етапність, корельовану з трансформаціями політико-правового ладу та зовнішніми викликами. Ранньонезалежний (до 2005 р.) та інституціоналізаційний (2005–2010 рр.) періоди характеризувалися нормативною фрагментарністю і домінуванням репресивного підходу; етап стратегічного пошуку (2011–2014 рр.) описано як перехід до превенції, фінансового контролю та етики служби; сучасний період (з 2014 р.) доведено як якісно нову фазу із формуванням спеціалізованої інфраструктури (НАБУ, НАЗК, САП, ВАКС) і запровадженням стратегічного планування. Проте з тексту роботи не зрозуміло, який критерій покладено в основу наведеної класифікації.

2. Незважаючи, що автор слушно виокремлює ключові детермінанти регуляторних змін та розкриває взаємозв'язок між безпековими й прозорими засадами державного управління, висновок має певні обмеження з погляду

глибини правового аналізу. По-перше, недостатньо розкрито механізми реалізації зазначених принципів у практичній площині, зокрема, не визначено, як саме забезпечується баланс між обмеженням доступу до інформації під час воєнного стану та гарантіями прозорості для громадськості. По-друге, відсутній аналіз колізій між нормами спеціального законодавства воєнного часу та антикорупційними стандартами ЄС, що є важливим для оцінки відповідності українських практик європейським принципам good governance. Крім того, теза про «зовнішній аудит і парламентський контроль» потребує конкретизації з погляду їх дієвості в умовах обмежених ресурсів і часткової секретності, характерної для воєнного стану. Для підвищення наукової обґрунтованості доцільно було б проаналізувати практичні приклади або правозастосовну діяльність відповідних органів, що дозволило б не лише теоретично, а й емпірично підтвердити ці положення.

3. У підрозділі 3.2. автором встановлено, що повномасштабна збройна агресія спричинила дуалістичну динаміку адміністративно-правового регулювання: первинне звуження інструментів відкритості з міркувань безпеки та подальше відновлення прозорості через спеціальні «воєнні» процедури. Хоча автор справедливо підкреслює дуалістичний характер змін у системі адміністративно-правового регулювання під впливом збройної агресії, наведений висновок потребує глибшого теоретико-правового обґрунтування. По-перше, не розкрито, якими саме нормативно-правовими актами або адміністративними процедурами визначається «звуження» та «відновлення» прозорості, тобто відсутня конкретизація правових механізмів, що формують цю динаміку. По-друге, теза про «спеціальні воєнні процедури» є занадто узагальненою і потребує конкретних прикладів (наприклад, процедур публічних закупівель, звітності чи декларування в умовах воєнного стану). Крім того, не розглянуто ризики зловживання режимом обмеженого доступу до інформації, які можуть виникати під приводом безпеки, що має важливе значення для оцінки ефективності антикорупційних гарантій. Для посилення наукової аргументації варто було б проаналізувати, як дуалістична динаміка впливає на баланс між принципами прозорості, підзвітності та безпеки, а також

наскільки тимчасові зміни у правовому регулюванні відповідають конституційним межам обмеження прав під час воєнного стану.

4. Автор доходить висновку, що «адаптивна стійкість» антикорупційної системи формується за умови: гарантованої інституційної автономії спеціалізованих органів, процесуальної визначеності підслідності й нагляду, та інституціоналізованої післяфактум-прозорості у секторах підвищеного ризику; сукупність цих елементів забезпечує відповідність національної моделі європейським стандартам належного врядування та підвищує ефективність управління публічними ресурсами в умовах воєнного стану і відбудови. Наведений висновок є концептуально влучним, однак потребує уточнення змісту цього поняття та його нормативного підґрунтя. Недостатньо розкрито, як саме забезпечується взаємодія між інституційною автономією, процесуальною визначеністю та прозорістю, а також не наведено прикладів практичної реалізації цих елементів під час воєнного стану.

Наведені спірні положення і висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка має самостійний і творчий характер, наукову і практичну цінність. Наявність дискусійних питань насамперед характеризує актуальність і складність теми дослідження та власний підхід дисертанта до їхнього розгляду. В дослідженні автору вдалося досягти поставленої мети.

Загальний висновок: дисертаційна робота **Коломойцева Віталія Івановича на тему «Адміністративно-правові засади запобігання корупції в Україні під час дії воєнного стану»** є комплексною, самостійною, завершеною науковою роботою, яка містить нові та конкретні наукові результати, обґрунтовані на основі аналізу широкої джерельної бази.

Дисертант володіє достатніми теоретичними та практичними знаннями за предметом дослідження, продемонстрував знання доктринальних положень, здібність до самостійного здійснення наукової роботи на належному науково-теоретичному і методологічному рівні, вміння доходити власних теоретичних висновків, рекомендації та пропозиції щодо удосконалення законодавства, а також правозастосовної практики. Отримані висновки та рекомендації

засвідчують високий фаховий рівень, на якому виконана дисертаційна робота. Дисертації **Коломойцева Віталія Івановича на тему «Адміністративно-правові засади запобігання корупції в Україні під час дії воєнного стану»** притаманні доступний стиль викладу матеріалу, логічність і чіткість при формулюванні положень та висновків. Результати наукового дослідження повністю відповідають меті та поставленим завданням з обраної теми.

Викладене дозволяє дійти висновку, що дисертація **Коломойцева Віталія Івановича на тему «Адміністративно-правові засади запобігання корупції в Україні під час дії воєнного стану»** відповідає вимогам, закріпленим у Наказі Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 року) та Постанові Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор заслуговує на присудження за результатами публічного захисту ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

**Доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права і процесу
Національного університету
«Київський авіаційний інститут»**

Софія ЛИХОВА

*Софія Лихова ? засвідчую
Місцевий секретар НАУ
Софія Лихова*